BOEKBESPREKING

WILLMANN, RAINER, 1989. Muscheln und Schnecken der Nord- und Ostsee. JNN Naturführer. Neumann-Neudamm, Mühlenstrasze 9, 3508 Melsungen, West-Duitsland. ISBN 3-7888-0555-2. 310 pp., 167 kl. foto's, 1 z.w. foto, 143 tekeningen. Prijs DM 44,-.

Eind 1989 kwam bovenstaande publikatie op de markt: een aantrekkelijk boekje over de schelpen van de recente, mariene tweekleppigen en buikpotigen van (West-?) Duitsland (helaas niet van het hele gebied aangeduid in de titel). Het werkje is stevig gebonden in een geplastificeerde, harde omslag. Het heeft een handig formaat, 11.5 cm x 18.5 cm x 2.2 cm, en staat vol fraaie kleurenfoto's en duidelijke tekeningen. Een aantrekkelijke opvolger van de boekjes van Ziegelmeier (1973, 1974).

De auteur heeft een boekje willen schrijven zowel voor de beginnende als voor de gevorderde strandwerker (p. 5): "de leek moet met het werkje zijn vondsten kunnen determineren en daarin iets kunnen lezen over de levenswijze van de dieren en ook de kenner zal betrouwbare informatie van zijn gading vinden".

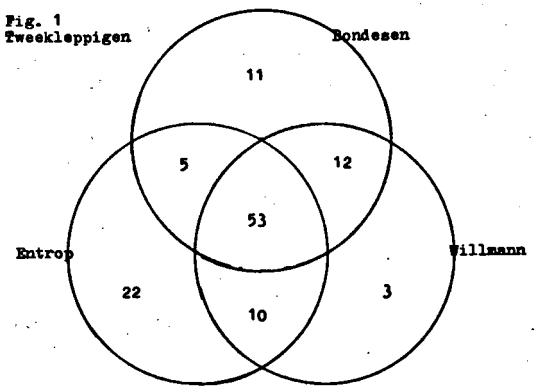
In totaal worden er 149 soorten besproken. Merkwaardig is, dat de auteur bij voorbaat vondsten, die niet vermeld zijn, toeschrijft aan land-, zoetwater- of fossiele mollusken (p. 5), m.a.w. hij beschouwt zijn boek als kompleet!

In tegenstelling tot wat de tekst op de omslag belooft, zijn niet alle soorten door kleurenfoto's afgebeeld, maar de tekeningen maken veel goed. Een tekortkoming is, dat enkele "moeilijke soorten" - Nucula tenuis, Dosinia lupinus lincta, Spisula elliptica en Ensis arcuatus (de rechterklep op p. 173?, fig. S-10b?) - op geen enkele wijze zijn afgebeeld. Verder lijken de afbeeldingen van enkele soorten foutief: de bovenste foto op p. 83 stelt m.i., naar de vorm van de kleppen te oordelen, ook Nucula turgida voor; de foto's op p. 119 zijn spiegelbeeldig afgedrukt; de foto's op p. 231 hebben m.i. betrekking op Littorina littorea; de figuren op p. 232 lijken meer op resp. jonge Littorina saxatilis en volwassen L. obtusata, dan op L. mariae; de namen bij de foto's op p. 233 zouden m.i. verwisseld moeten worden. Tevergeefs zal men zoeken naar: contourtekeningen van de Nucula's (Tebble, 1976: 24), een vermelding van het al dan niet aanwezig zijn van het escutcheon bij resp. D. lupinus lincta en D. exoleta (Janssen et al., 1984: 132), een vermelding van het ontbreken van de waaiervormige sculptuur op lunula en area van Spisula elliptica, wel aanwezig bij S. solida en S. subtruncata (Van Urk, 1957; Entrop, 1966: 122; Janssen et al, 1984: 95), een volledig overzicht van de spierindruksels van de Ensis-soorten (als Van Urk, 1964 of Tebble, 1976), afbeeldingen van de accessorische schelpstukken bij tweekleppigen van de Pholadidae (Entrop, 1966: 64, 152-155) en afbeeldingen van de koppigmentatie van Hydrobia-achtige soorten (Bondesen, 1975: 10; Geene & Bank, 1989: 16-17). Ten onrechte behandelt Willmann (p. 219) Hydrobia ventrosa en H. stagnorum als één soort onder de naam H. stagnalis (Bank et al., 1979; Geene & Bank, 1989).

Gelukkig heeft het boekje ook veel goeds. De determinatiesleutel geeft bruikbare informatie, zij het dat deze in enkele gevallen niet uitkomt op soortniveau. De opmerkingen over leefwijze, verspreiding en systematiek zijn interessant. Het slotwoord is een hartekreet tegen de voortwoekerende vervuiling van de zeeën.

Een vergelijking dringt zich op met de, hierboven al aangehaalde, boekjes van Entrop (1966) en Bondesen (1975, 1984).

In de figuren 1,2 en 3 zijn de aantallen tweekleppigen, prosobranchen en opisthobranchen & pulmonaten weergegeven, die behandeld worden door Entrop, Willmann en Bondesen.

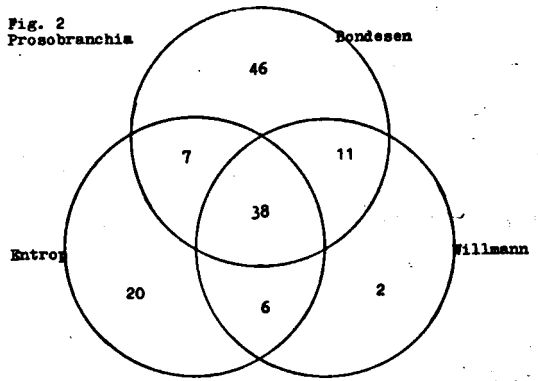
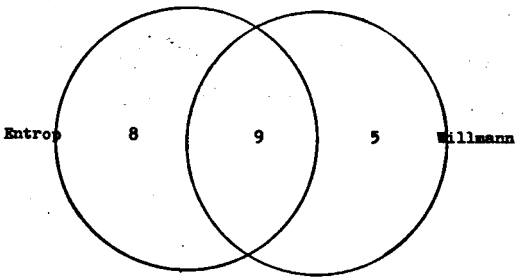

Fig. 3
Opisthobranchia en Pulmonata, schelpdragend

De zuidelijke en noordelijke invloeden op resp. de boekjes van Entrop en Bondesen zijn duidelijk uit de figuren af te lezen. Interessant is het om nu eens te kijken naar de soorten, die alleen in het Duitse boekje voorkomen (tabel I) en vervolgens naar de soorten, die wel van Nederland en Denemarken gemeld worden, maar niet van Duitsland (tabel II). Uiteraard was het voorkomen van Ensis directus en Littorina mariae in tabel I te verwachten. De nomenclatuur van de tabellen I en II is resp. van Willmann en Janssen (1975).

Tabel I:
(tweekleppigen en prosobranchen, alleen in Duitsland)

Arca nodulosa (Müller, 1776)
Ensis directus (Conrad, 1843)
Cochlodesma praetenue (Pulteney, 1799)
Littorina mariae (Sacchi & Rastelli, 1966)
Eulima polita (Linné, 1758) = E. alba (Da Costa, 1778)

Tabel II:
(idem, van Nederland èn Denemarken, niet van Duitsland)

Limaria loscombi (J. Sowerby, 1823)
Astarte sulcata (Da Costa, 1778)
Laevicardium crassum (Gmelin, 1791)
Parvicardium scabrum (Philippi, 1844)
Lutraria lutraria (Linné, 1758)
Lacuna parva (Da Costa, 1778)
Putilla semistriata (Montagu, 1808)
Alvania punctura (Montagu, 1803)
Graphis albida (Kanmacher, 1798)
Ceratostoma erinaceum (Linné, 1758)
Sipho gracilis (Da Costa, 1778)
Hinia pygmaea (Lamarck, 1822)

Samenvattend, niet lettend op nog enkele kleine onzorgvuldigheden en de nomenclatuur: Willmann is er naar mijn oordeel niet in

geslaagd een gedegen determinatiewerkje te maken voor de beginnende onderzoeker van mariene weekdieren en dat is erg jammer, omdat als de auteur de "moeilijke groepen" iets beter had uitgewerkt, hij deze doelstelling wel bereikt zou hebben; in zijn overige doelstellingen is de schrijver m.i. wel geslaagd door de beginner veel en de gevorderde enige aanvullende informatie te bieden. De fraaie afbeeldingen en ook de behandeling van diverse voor onze kusten zeldzame soorten, maken het boekje voor de Nederlandse strandwerker aanbevolen literatuur.

Literatuur

BANK, R.A., L.J.M. BUTOT & E. GITTENBERGER, 1979. On the identity of Helix stagnorum Gmelin, 1791, and Turbo ventrosus Montagu, 1803 (Prosobranchia, Hydrobiidae). - Basteria, 43: 51-60.
BONDESEN, P., 1975. Danske Havsnegle. - Natur og Museum, 16 (3-4): 1-30. Århus.
--, 1984. Danske Havmuslinger. - Natur og Museum, 23 (2): 1-32, Århus.
ENTROP, B., 1966. Schelpen vinden en herkennen, 2e druk: 1-320. Zutphen.
GEENE, R. & R.A. BANK, 1989. De Nederlandse zoetwaterslakken: 1-34. Utrecht.
JANSSEN, A.W., 1975. Systematische lijst van Nederlandse recente en fossiele mollusken. - Meded. Werkgr. Tert. Kwart. Geol., 12: 115-170.
--, G.A. PEETERS & L. VAN DER SLIK, 1984. De fossiele schelpen van de Nederlandse stranden en zeegaten, tweede serie, 8 (slot). - Basteria, 48: 89-220.
TEBBLE, N., 1976. British bivalve seashells: 1-212, 2e druk. Edinburgh.
URK, R.M. VAN, 1957. Een strandschelp van onze kust herontdekt: Spisula elliptica (Brown). - Basteria, 21: 31-37.
--, 1964. The genus Ensis in Europe. - Basteria, 28: 13-44.
ZIEGELMEIER, E., 1973. Die Schnecken (Gastropoda, Prosobranchia) der deutschen Meeresgebiete und brackigen Küstengewässer: 1-66, 2e druk.
--, 1974. Die Muscheln (Bivalvia) der deutschen Meeresgebiete: 1-64, 2e druk.

D.F. Hoeksema